Nu lipsesc însă nici opinii față de care se pot formula obiecții — unele dintre acestea, relevate mai sus. Lucrarea ar fi avut de cîștigat, între altele, și printr-o expunere mai sistematică, prin evitarea unor reveniri și repetări (comp., de exemplu, p. 10—12 cu p. 65—67, p. 50 cu p. 53 și 59 etc.).

Cluj-Napoca, mai 1984 *Frieda Edelstein*

BENJAMIN GARCÍA HERNANDEZ, *El campo semántico de 'ver' en la lengua latina — estudio estructural* — Universidad de Salamanca, 1976, 177 p. (Acta Salamanticensia, Filosofía y Letras, 97)

Lucrarea cu acest titlu conține elementele de bază ale mai vechiului *El campo verbal de la vista en la lengua latina — estudio semántico estructural*, pe care autorul l-a susținut ca teză de doctorat în cadrul Universității din Salamanca. Ne găsim în fața unei lucrări de o rigoare științifică remarcabilă, cu o structură echilibrată și unitară, adecvată optim metodei adoptate. De fapt, studiul are aspectul tipic al unei teze de doctorat, fiind constituit din două părți principale: una teoretică, mai redusă (20 p.), și alta analitică, mai extinsă (104 p.). Ambele sînt precedate de un scurt capitol (11 p.), cuprinzînd o concisă prezentare critică a principalelor studii precedente, similare ca tematică, atît comparativ-istorice (ale unor Grimm, Bechtel, Vendryes, Snell, Guiraud ș.a.), cît și structurale și generativiste (de Weisgerber, Collinot, Pottier, Bülow, Gruber, Rogers ș.a.).

Partea teoretică delimitează accepțiile principalelor concepte implicate de metoda folosită (de exemplu: cîmp semantic, clasă lexicală, arhilexem, arhisemem etc.) și, de asemenea, precizează principalele determinații și tipuri de relații în care intră acestea (de exemplu: relații lexematice, modificări semantice, opoziții și dimensiuni semantice ș.a.). În acest demers autorul urmează îndeaproape — și declarat — contribuțiile lui E. Coseriu. El definește *cîmpul semantic* „un continuum semnificativ" constituit din unități lexicale (lexeme sau paralexeme), structurat pe bază de opoziție semică (privativă sau echipolentă), păstrînd elementele principale ale definiției lui E. Coseriu („Un champ lexical est une structure paradigmatique constituée par des unités lexicales se partageant une zone de signification commune et se trouvant en opposition immédiate les unes avec les autres", definiție din *Les structures lexématiques*, volum colectiv, Wiesbaden, 1968). „Suspendarea ocazională a unei opoziții de sistem" sau *neutralizarea* ei este caracteristică și cîmpului semantic al vederii (p. 31). *Clasa lexicală* („clase léxica") este definită ca „o structură lexematică determinată de un clasem de mare recurență, care dă un comportament lexical și gramatical analog tuturor lexemelor pe care le conține" (p. 32). *Opozițiile semantice*, care reprezintă resortul constituirii cîmpurilor semantice, se instituie în opoziții clasematice. Astfel, în cîmpul semantic al lui 'a vedea', clasemul „dinamicitate" instituie opoziția „static" — „dinamic". *Relațiile lexematice* (p. 37—39), avînd un caracter intrasubiectiv sau intersubiectiv, reprezintă modalitatea de existență a cîmpurilor lexicale. *Modificarea semantică* (p. 42—43), considerată, o dată cu E. Coseriu, o structură paradigmatică secundară, nu este mai puțin importantă în surprinderea dinamicii unui cîmp lexical.

Partea a doua — cea analitică — a studiului prezintă materialul concret, verbele care redau sau implică noțiunea de 'a vedea' în limba latină. Consecvent metodei adoptate, autorul structurează, demersul analitic pe elementul esențial al metodei: sistemul de opoziții. Acestea funcționează în cadrul unor sectoare delimitate de cele trei „dimensiuni" caracteristice cîmpului semantic al vederii, identificate de B. García Hernandez astfel: (I) „capacitatea vizuală" a subiectului, tradusă prin 'am capacitatea de a vedea', 'dețin simțul văzului', avînd ca opus pe 'sînt orb'; (II) „intenția vizuală" a subiectului, concretizată în semnificația lui 'a privi'; (III) „percepția vizuală", mai exact: activitatea vizuală de percepere a obiectului, echivalentă cu 'a observa'. Rezumînd sistemul opozitiv fundamental în: „nonacțiune vizuală" (dim. I)/ „acțiune vizuală", divizată, la rîndul ei, în: „acțiune vizuală intențională" (dim. II)/„acțiune nonintențională sau perceptivă" (dim. III), B. García Hernandez trece la ilustrarea fiecărei „dimensiuni" cu verbele limbii latine, însoțind enumerarea lor și precizarea conținutului fiecăruia cu o exemplificare bogată, foarte exactă. Sînt citați aproape toți autorii latini, preferați (sau doar mai adecvați analizei) fiind Plautus, Cicero, Horatius, Lucretius, Vergilius, T. Livius. Pentru prima dimensiune arhilexemul *uideo* (notat de autor *uideo I*, căci unul și același verb poate ilustra mai multe „dimensiuni"), verb care exprimă capacitatea de 'a vedea', în general, sînt amintite verbele: *prospicio* 'văd bine', exprimînd „capacitatea de a vedea în profunzime" (p. 51), *despicio* 'deschid ochii', 'încep să văd', redînd „clarviziunea incipientă" (p. 51) și *cerno* (I) 'văd clar', 'disting', desemnînd „clarviziunea rezultativă" și avînd ca antonim

pe *caecutio* 'nu văd bine, clar' (p. 51). A doua ,,dimensiune" — ,,activitatea vizuală intenţională" — redă ,,intenţia şi atenţia vizuală" a subiectului şi este cea mai bogată în lexeme (p. 53). Aici posibilitatea de divizare pe grupe şi subgrupe lexematice este mai mare, opoziţiile fiind şi ele mai nuanţate. O primă opoziţie ,,direcţional"/,,non-direcţional" separă lexemele dimensiunii II în două mari grupe. Astfel, pentru activitatea vizuală intenţională d i r e c ţ i o n a l ă este caracteristic grupul lexematic al lui *specio* 'privesc', cuprinzînd toţi derivaţii săi prefixali şi sufixali (*specio/specto, aspicio/aspecto, despicio/despecto, inspicio/inspecto* etc. ), cu excepţia lui *expecto*. Dacă prefixele nuanţează sau modifică sensul ,,direcţiei" (de ex. *despicio* 'privesc de sus în jos', *respicio* 'privesc înapoi', 'întorc privirea în urmă'), derivaţii sufixali dau un aspect durativ acţiunii (de ex. : *inspicio* 'arunc o privire înspre . . .'/*inspecto* —'privesc atent înspre . . .'). Activitatea vizuală intenţională n o n-d i r e c ţ i o n a l ă cuprinde diverse grupuri lexematice structurate prin opoziţia echipolentă : ,,fixă" (*tueor, contemplor, considero*)/,,mobilă" (*seruo, lustro*), prima fiind, la rîndul ei, ,,superficială"/,,non-superficială", iar cea ,,superficială" fiind ,,recreativă" sau ,,apreciativă" (p. 75—90). Sînt depistate : grupul lexematic al lui *tueor* şi verbele *contemplor* şi *considero* pentru acţiunea de ,,fixare vizuală", ultimele aducînd şi o determinaţie estetică recreativă (gratuită) sau una apreciativă. Acţiunea vizuală intenţională mobilă (p. 80), structurată în ,,non-ordonată"/,,ordonată" este redată de grupul lexematic al lui *seruo* (*adseruo, obseruo, obseruito*) 'observ', 'veghez' şi, respectiv, al lui *lustro* (*conlustro, perlustro*) 'parcurg cu privirea', 'trec în revistă'. Toate precizările etimologice privind lexemul *lustro* — foarte interesante — sînt aduse în sprijinul identificării elementului comun sensului iniţial ('a se deplasa purificînd') şi celui specific cîmpului vizual ('a trece în revistă'), şi anume : indicaţia de ,,deplasare progresivă" (p. 88). Pe lîngă *conlustro* 'parcurg cu privirea global' şi *perlustro* 'parcurg cu privirea succesiv', cititorul se aşteaptă să găsească şi pe mult mai frecventul *illustro*. Dar nici aici, nici măcar într-un capitol ulterior, rezervat transferurilor în alte cîmpuri semantice, nu îl găseşte. O examiare a sensurilor lui *illustro* ('a lumina', 'a străluci' etc.) indică o îndepărtare, chiar o sciziune totală a acestui lexem de grupul lexematic care l-a generat, chiar de întreg cîmpul lexical al vederii. Aici a acţionat transferul de semnificaţie de tip metaforic, favorizat de un sens secundar — şi figurat — al lexemului *lustrum*, şi anume : 'mersul soarelui pe boltă' (,,strălucirea" fiind *tertium comparationis*). Revenind la demersul analitic al autorului, întîlnim o nouă opoziţie privativă în activitatea vizuală intenţională ,,non-direcţională", şi anume : ,,non-deziderativ"/,,deziderativ". Aceasta din urmă este ilustrată de *exspecto* 'aştept să văd', 'sper să văd', care s-a desprins din trunchiul lexematic al lui *specto* (*specio*), pierzîndu-şi conţinutul direcţional originar ('privesc dinăuntru în afară'). El capătă sens deziderativ non-translativ în opoziţie cu *uiso*, 'merg (vin) să văd', şi grupul său lexematic (*inuiso, prouiso, circumuiso, interuiso, uisito*, ş.a.), care redau o acţiune deziderativă. A treia ,,dimensiune" — ,,acţiunea vizuală perceptivă" — reprezintă acţiunea de percepere vizuală a obiectului, ,,lexemele care o compun fiind net tranzitive" (p. 101). Opoziţiile care funcţionează aici sînt : ,,punctual" ('a vedea deodată', 'a zări')/,,non-punctual", acesta, la rîndul său, fiind : ,,distinct" ('a vedea clar')/,,non-disctinct" ('a vedea nediferenţiat'). Perceptivul punctual este redat de *conspicio* 'văd deîndată' şi *conspicor* 'sînt văzut imediat'. Perceptivul ,,non-punctual distinct" este exprimat de *cerno* (III) 'văd distinct (obiectul)', de *discerno* 'văd distingînd (obiectul)' şi de grupul lexematic al lui *uideo* (III) 'văd' (*praeuideo, peruideo, prouideo, reuideo*). Autorul face aici precizări judicioase, de exemplu în distincţia dintre aparent sinonimele *prouideo* — *praeuideo* ('văd înainte', 'prevăd' — 'văd dinainte', 'prevăd') unul avînd o valenţă spaţială, celălalt una temporală.

Capitolul al VI-lea (p. 117—122) este dedicat relaţiilor secvenţiale dintre ,,dimensiunile" II şi III, favorizate de corespondenţa dintre opoziţia dimensională : ,,intenţional"/,,perceptiv", şi cea aspectuală : ,,non-rezultativ"/,,rezultativ". Aceasta explică de ce verbe non-rezultative ale vederii au ca rezultativ un termen cu sensul 'a găsi' (de ex. : *intueor* → *inuenio* — 'privesc spre ceva), după (ceva)' → 'găsesc').

Capitolul al VII-lea — *Transferurile în alte cîmpuri semantice*, amintit anterior — prezintă o importanţă deosebită. În primul rînd pentru că aici se încearcă explicarea unor fenomene foarte frecvente în limbă : transferurile de semnificaţie. Apoi, pentru că studiul ar putea căpăta o deschidere considerabilă spre cercetări similare în domeniul limbajului figurat. Lexemele analizate pînă aici, considerate ca făcînd parte din cîmpul lexical vizual (A), de referinţă, pot trece : (1) în c î m p u l i n t e l e c t u a l (B), intelectivul fiind cea mai firească prelungire a vizualului. Astfel : *uideo* (III) 'văd' → 'înţeleg' ; *specto* 'privesc', 'sînt atent la' → 'iau seama' ; *contemplor* 'privesc contemplînd' → 'contemplu mental' ; (2) în c î m p u l s e n t i m e n t e l o r (C) : *despicio* 'privesc de sus'→'dispreţuiesc' ; (3) în c î m p u l s o l i c i t u d i n i i (D) : *prouideo* — 'prevăd' → 'sînt precaut' ; (4) în c î m p u l o r i e n t ă r i i : *spectat* 'priveşte spre' → 'se îndreaptă spre'. Considerăm că nu ar fi fost lipsit de interes şi un paragraf dedicat transferurilor inverse : din alte cîmpuri semantice în cel vizual. Ne gîndim la un verb

ca *miror* (mai mult încă : *admiror*) 'mă mir', 'admir', care putem considera că trece din cîmpul sentimentelor în cel vizual (dimensiunile II sau III, 'privesc cu atenție, cu admirație'). Aceluiași capitol îi sînt subsumate alte două paragrafe, cuprinzînd referiri la opțiunile unor autori — sau chiar epoci — pentru unele din lexemele analizate și, de asemenea, folosirea unora ca termeni tehnici în limbajul augural, miliater, teatral ș.a.

Cu ultimul capitol, *Relațiile sintagmatice* (p. 137—152), se realizează o depășire a limitelor semanticii, prin trecerea de la structurile paradigmatice, definitorii pentru cîmpurile semantice, în domeniul relațiilor sintagmatice, specific gramaticii. Capitolul nu ar fi suficient justificat dacă autorul nu ar încerca aici o demontare și clarificare a mecanismului de transfer din cîmpul vizual în alte cîmpuri (p. 151—152).

Lucrarea se încheie cu un foarte util indice analitic al conținutului verbelor din cîmpul semantic al vederii (p. 159—175), ordonat alfabetic, care, împreună cu foarte amănunțitul *Indice general* — de fapt, cuprinsul lucrării — oferă posibilitatea unei foarte rapide reperări a oricăruia din cele 57 verbe ale 'vederii' din limba latină, pe care autorul le-a selecționat, clasificat și analizat cu deosebită rigoare și subtilitate. O bibliografie foarte bogată, cuprinzînd atît lucrări clasice de lexicologie, cît și cele mai recente contribuții, a oferit acestui remarcabil spirit analitic, care este Benjamin García Hernandez, temeiul unui studiu exemplar în domeniu.

Cluj-Napoca, mai 1984 *Elena Popescu*

ALDO LUNELLI (ed.), *La lingua poetica latina*. Saggi di Wilhelm KROLL, Hendrikus Hubertus JANSSEN, Manu LEUMANN. Premessa, bibliografia, aggiornamenti e integrazioni del curatore. 2ª ed. riveduta e ampliata. Bologna, Pàtron, 1980, LXXV + 205 p.

Volumul 12 din colecția de texte și manuale universitare dirijată de Alfonso Traina reunește trei studii fundamentale asupra limbajului poetic latin (W. Kroll, *Die Dichtersprache*, 1924, H. H. Janssen, *De kenmerken der Romeinsche dichtertaal*, 1941, M. Leumann, *Die lateinische Dichtersprache*, 1959), traduse — Janssen, în colaborare —, prefațate și comentate de eruditul profesor padovan Aldo Lunelli. Ideea grupării celor trei studii a pornit, precum afirmă A. L. în prefață (p. IX), de la constatarea că acestea, însumînd principalele rezultate ale investigațiilor particulare, pot da seama de structura internă și de relațiile externe ale limbajului poetic latin și pot constitui astfel, laolaltă, în așteptarea unei sinteze mai vaste, corespondentul monumentalei analize a prozei artistice latine pe care i-o datorăm lui E. Norden.

Desigur, conținutul faptic al celor trei studii nu are cum fi foarte diferit. Pretutindeni definirea limbajului poetic se face prin opoziție față de proză pe de o parte și față de limbajul cotidian pe de alta ; pretutindeni unitatea lui se deduce din principiul estetic de *imitatio*, aplicat cu fervoare secole la rînd ; de pretutindeni reies aceleași trăsături distincte ale acestui limbaj : metaforizarea, perifraza, abundența epitetelor, topica neuzuală ; la nivelul lexicului, arhaismele, neologismele, compusele, glosele, elenismele ; licențele fonetice *metri causa* etc. Dar, desigur, optica personală, modul de organizare propriu, aprofundarea preferențială a anumitor aspecte, chiar și momentul scrierii conferă fiecărei lucrări specificitatea ei (și, împreună, savoarea volumului). Astfel, Kroll, relevînd ermetismul și sofisticarea limbajului poetic, ajunge la considerații socioculturale despre distanțarea progresivă a poeziei latine de publicul larg. Iar maniera lui de tratare, suplă și digresivă, îl distinge de ceilalți doi savanți. Leumann, mai organizat și dintr-o perspectivă mai teoretică, examinează datele întîi istoric, cu accent pe limitarea obligată a poetului la un corpus dat, intrat în tradiție, și pe funcția expresivă, eliberatoare de afecte, a poeziei ; iar apoi descriptiv, dar selectiv. Janssen, foarte sistematic, studiază faptele pe categorii (fonetice, morfologice, sintactice, lexicale) și zăbovește mai mult asupra dialecticii tradiție/inovație și asupra congruenței ocazionale dintre exprimarea uzuală și cea poetică, datorită caracterului lor comun subiectiv-expresiv.

Îngrijitorul de volum și-a asumat rolul de a ușura lectura textelor și de a le perfecționa. El le completează adesea fie cu informații recente (p. 76, n. 9 ; p. 173 [1]), fie cu atenuări de afirmații prea categorice (p. 138, n. 4), fie cu explicitări bine venite (p. 6, p. 92—93, n. 34) ; nu lipsesc nici părerile personale contrare (p. 94, n. 35), nici trimiterile omise de autori (p. 143), nici critica de text (p. 152). Firește, aceste intervenții, totdeauna avizate, sînt marcate cu semn distinctiv (croșete duble sau, în notă suplimentară, asterisc). Deosebit de prețioasă este *Bibliografia*, foarte amplă (p. XX—LXXV) și organizată tematic : Lexic — Semantică ; Sti-

[1] Cifrele trimit, *exempli gratia*, la un caz între multe altele.